

Rezumat pentru teza de doctorat cu titlul:

*Stileme, influențe și surse händeliene revelate în creația de operă a lui
Wolfgang Amadeus Mozart*

*Doctorand
Rodica Vică
2016*

Rezumat pentru teza de doctorat cu titlul:

Stileme, influențe și surse händeliene revelate în creația de operă a lui Wolfgang Amadeus Mozart

În acest studiu profesional de cercetare cu titlul *Stileme, influențe și surse händeliene revelate în creația de operă a lui Wolfgang Amadeus Mozart* urmărim o serie de obiective pe care le vom explica pe parcurs. Obiectivul major este descoperirea de similitudini între creația celor doi compozitori. Pe baza experienței mele profesionale, la care se adaugă dobândirea de noi cunoștințe în timpul studiilor doctorale, ne-am dorit să expunem o nouă viziune în raportul creațiilor händeliene cu creațiile mozartiene, cu precădere creațiilor vocale, integrând ori de câte ori a fost nevoie și analize succinte ale creației instrumentale.

Un alt obiectiv al acestei lucrări este demonstrarea printr-o abordare cronologic-istorică a operelor de creație ale celor doi compozitori, ca procedeu de păstrare și cunoaștere a identității și a regulilor de compoziție specifice perioadei de secol al XVIII-lea. Din acest punct de vedere, am făcut referire și la alți compozitori ai aceleiași perioade, folosindu-ne de comparații sau relaționări directe cu compozitorii centrali cercetați în studiul de față. Totodată această expunere istorică demonstrează legătura dintre cei doi, compoziția lor având calitatea de liant în traiectoria creației händeliene - mozartiene.

Un al treilea obiectiv al acestei lucrări este stârnirea interesului altor cântăreți de operă de a-și manifesta curiozitatea și preocuparea pentru o interpretare asumată pe baze științifice. În contextul epocii moderne timpurii și a celor aproximativ cinci sute de ani de muzică europeană interesul pentru muzica barocă și cercetarea acestui fenomen muzical, ce a durat aproximativ o sută cincizeci de ani, se manifestă cu mai puțin de jumătate de secol în urmă, motiv pentru care ne dorim să contribuim activ la demonstrarea de teorii nepropuse în alte studii științifice până acum. În conținutul tezei vom expune foarte des aspecte din istoria muzicii deoarece printr-o depășire a analogiei de ordin memorabil, vom emite ideea continuității celor doi compozitori, asemănând-o cu o predare de ștafetă în cadrul competițiilor sportive în care, în cazul noțiunii muzicale, cel din urmă compozitor preia prin asumarea cronologică, stilurile și procedeele de creație, valorificându-le sensul în partiturile sale. În egală măsură cu acest parcurs compozițional al celor doi, studiul de față este într-o dependentă relație cu evenimentele perioadei istorice propuse în acest text.

Pentru o cât mai bună comprehensiune a stilurilor celor doi compozitori analizați mai

jos, am aprofundat prin problematica interpretativă și tot ce implică ea stilistica genurilor vocale, încercând să aplic noi semnificații procesului artistic în repertoriul händelian și mozartian.

Principala metodă de analiză între cei doi compozitori este raportarea la cei doi ca entități culturale care au folosit stileme, influențe și surse ale inspirației compoziționale similare sau chiar comune. Scopul principal în ceea ce privește demersul nostru profesional-științific a fost de a-i prezenta pe cei doi prin procedeele de creație, într-o continuă raportare unul la celălalt. Totodată, extinzând ideea principală, acest studiu contrazice prin conținutul său paradigma negării și a rupturii dintre curentele muzical-istorice, susținând prin cuprinsul său o argumentare a transferului cultural. În această privință, pentru întărirea acestor idei, am redat pe parcursul textului o argumentare treptată pornită de la microcosmos la macrocosmosul compozițional (stileme-sectiuni-formă-context), ordonând și organizând aceste idei pe parcursul celor trei capitole. Un studiu orientat științific care are ca fundament aceste idei principale expuse de noi, ar oferi însă doar o imagine și o susținere parțială. Prin exemplele muzicale prezente pe formatul electronic atașat la această cercetare, venim în întregirea acestui studiu prin aplicarea lor scenică. Considerăm că autenticitatea acestei abordări este dată de viziunea interpretului de operă, predominant de secol al XVIII-lea care prin cunoașterea și procesarea informațiilor biografice se poate prezenta în fața auditoriului cu o interpretare contemporană argumentată în timp. Alături de inspirație, instinct și emoție muzicală, un fond teoretic și cultural creează împreună un complex artistic mai convingător. În încheiere, cercetarea întreprinsă, în textul de față dorește să servească, precum un ghidaj, cântăreților care vor avea acces la ea pentru a le deschide noi orizonturi și a le propune noi reflecții asupra abordării acestor repertorii, ale celor două stiluri conexe, văzute ca o realitate cultural-istorică continuă, fără a se mai crea o întrerupere atât în studierea lor cât și în interpretarea lor practică

Secolul al XVIII-lea este secolul în care opera seria se cristalizează și se dezvoltă până găsește forma sa finalizată, iar noi am trasat, prin discurs verbal, traseul fascinant al câtorva creatori care au contribuit la acest imens parcurs artistic. Pe lângă cei doi compozitori principali am redat în cuvinte și implicația libretiștilor, autorilor originari din care se reflectă textele libretelor, implicațiile și experiențele profesionale trăite de personalitățile muzicale ale vremii și importanța prezenței numeroșilor cântăreți europeni de operă seria și muzică vocală sacră. Toate acestea au contribuit la impunerea genului de operă ca unul dintre genurile de referință în muzică.

De-a lungul celor trei capitole ce alcătuiesc teza de față am revenit de mai multe ori la tematica mitologiei, un alt factor istoric expus prin metode dramaturgice dând naștere unui fenomen ce ne arată imagini istorice încadrate într-un complex suport istoric și muzical al secolului al XVIII-lea. Un al factor istoric este reflectat prin pendularea lucrărilor muzicale a compozitorilor și a cântăreților dintr-un capăt la altul al bătrânului continent putând fi edificați ca mesageri ai muzicii europene. De asemenea, multiplele reforme muzicale au prins sens și datorită inovațiilor muzicale aduse de Händel și Mozart prin reprobarea trecutului și totodată motivarea impunerii punctului de vedere componistic propriu.

Pornind încă de la titlul *stileme, influențe și surse händeliene relevate în creația de operă a lui Wolfgang Amadeus Mozart* ne-am îndreptat atenția asupra primilor trei termeni din titlu pe care îi vom explica și exemplifica succint în rândurile ce vor urma. Din motive de redactare și o integrare mai bună în pagină, am ales exemple din reducățiile canto-pian.

Am folosit termenul *stilem* pentru a expune elementele stilistice preluate de către Mozart din compozițiile händeliene, elemente ce privesc construcția armonică sau melodică, procedeele orchestrale sau modul în care vocea umană este pusă în valoare. În continuare vom demonstra prin exemple concrete un număr de șase stileme händeliene similar relevate și preluate în creația operistică mozartiană.

- **Introducerea orchestrală de mari dimensiuni în cadrul unei arii de opera seria**
- **Tranziția orchestrală dintre prima și a doua secțiune în aria de tip da capo și șablonul preluat de către Mozart**
- **Unison între voce și orchestră**
- **Direcția armonică în funcție de necesitatea caracterului pozitiv sau negativ al momentului muzical**
- **Basso continuo expus prin valori scurte exprimă agitație, disperare**
- **Cadența solistică finală: moment nescris de către compozitor care dă libertate interpretului de a improviza un parcurs melodic în strânsă legătură sau inspirat din conținutul ariei respective**

Revenind la titlul deja menționat, cel de-al doilea termen *influențe* se referă la personalitățile marcante și la locurile pe care Mozart le-a cunoscut și vizitat întru cunoașterea creației baroce, interesat cu precădere în cea händeliană amintind aici de Pietro Metastasio, John Simth, familia regală britanică și concertele organizate de aceștia, momente decisive pentru micul Mozart de a cunoaște și a se inspira din stilul precedesorului său saxon, turneele în Italia și cunoștințele

componistice asimilate acolo dar și edificarea relației lui Mozart cu libretistii și cântăreții săi. Toate aceste fapte istorice contribuie la demonstrarea comparativă a studiului nostru în ceea ce privește parcursul de creație de influență händeliană.

În cele din urmă, termenul al treilea, *surse*, apărut în titlul nostru se reflectă în istoria familiei Mozart, în anul 1764, anul vizitei la Londra unde mezinul ascultă un imn de încoronare händelian ce îi va servi ca sursă de inspirație cincisprezece ani mai târziu când va compune *Krönungsmesse*. De asemenea întâlnirea cu castratul *Manzouli* constituie sursa compozitorului în informarea și cunoașterea tehnicii vocale a vremurilor, cunoștințe pe care le va aplica în scriiturile sale vocale, facilitând astfel abordarea repertoriului său cântăreților și interpreților atât contemporani cu Mozart cât și a celor următori. Un aspect important pentru Mozart este întâlnirea cu baronul Gottfried van Swieten în anul 1787, prilej pentru Mozart de a intra în contact direct cu creația händeliană în scopul de a o reorchestra și rearanja după cerințele baronului.

Pe lângă expunerea de similitudini am descris și procedeele componistice pe care Mozart le-a preluat și le-a completat cu aportul personal de creație. *Aria da capo*, componentă *sine qua non* în desfășurarea operei seria italiană, gen folosit de către cei doi, a fost preluată în forma sa barocă și a fost modificată și perfecționată de Mozart până a prins un nou contur revelat în tipurile de arii mozartiene cum ar fi *aria nobile* sau *aria eroica*, urmașă evidentă a ariei da capo, *aria d'affetto* urmașă a tipologiei *ariei di lamento* din baroc, *aria buffă* tipologie instaurată și promovată de către Mozart, *aria în formă de rondo* inspirată din ariile de monolog. Un alt tip de arie mozartiană este aria în travesti pe care Mozart o folosește în deplină legătură cu tranziția de la vocea de castrat la vocea de alto sau sopran II.

Strâns legate de noile tipologii ale ariilor mozartiene sunt și aparițiile noilor tipologii de personaje pe care acesta ni le prezintă în operele sale.. Contrar lui Händel, compozitorul vienez va folosi în egală măsură spectrul complet de voci, de la sopran la bas, excluzând vocea de castrat, fără a ierarhiza personajele în funcție de vocile cărora le erau destinate. Importanța personajelor sale nu era dată de caracteristicile lor (voce, număr de arii, prezentă în desfășurarea operei) ci de întregul conținut și context dramaturgic pe care acestea îl prezentau prin echivalența dintre text și muzică, Mozart contribuind astfel la continuarea reformei produse de către Christoph Willibald Gluck și opera sa.

Această teză de doctorat este structurată în trei capitole, aproximativ egale din punct de vedere al cantității conținutului. Primul capitol are titlul *Georg Friederich Händel și descoperirea genului de operă*. În conținutul acestui capitol ne-am propus o incursiune cronologică în parcursul de învățare, aprofundare, creare și perfecționare a genului de operă

care va fi cunoscut mai târziu în istoria muzicală ca opera seria händeliană. Acest capitol conține cinci subcapitole care reflectă treptat etapele de creație operistică a compozitorului germano-englez și influențele socio-istorice care l-au determinat pe acesta să reformeze modelul operei preluat de la precedesorii săi și recreat pe bazele educației sale germano-italiene.

Al doilea capitol se intitulează *Experiența händeliană în formarea creatorului de muzică vocală, Wolfgang Amadeus Mozart* și expune primele metode comparative pe care le-am folosit în studiul nostru de cercetare, metode care vor fi definatorii pentru cel de-al treilea capitol. Revenind la cel de-al doilea capitol acesta cuprinde cinci subcapitole și prezintă o primă analiză care servește pentru o comparație generală a procedeelelor componistice utilizate de către cei doi. Tot în acest capitol expunem relațiile *sine qua non* în realizarea operei seria și mai târziu în cea buffa, raporturi ce se manifestă cu aceeași importanță în ceea ce privește traseul componistic al amândurora.

În ultimul subcapitol al capitolului al doilea, propunem ca subiect principal personalitatea baronului Gottfried van Swieten. Acesta îl familiarizează pe Mozart cu lucrările händeliene și totodată îl recomandă contelui de Esterhazy ca muzician în cadrul concertelor eveniment de la Palatul Esterhazy. În aceste concerte, Mozart a fost solicitat și ca orchestrator motiv pentru care acesta va rescrie și reorchestra numeroase compoziții händeliene.

Ultimul capitol, cel de-al treilea, se bazează eminamente pe cercetarea comparativă. Titlul acestuia este *Capodopere comparate* fiind împărțit în patru subcapitole. Primul subcapitol, *Limbi – dialecte*, propune o paralelă între limbile cunoscute de către cei doi compozitori și felul în care aceste cunoștințe lingvistice și în ce proporție sunt aplicate în creația acestora. În continuare analizăm libreturile ca element indispensabil în creația de operă și totodată demonstrăm ce raporturi au avut cei doi cu libretistii lor. În încheierea celui de-al doilea subcapitol din capitolul III, abordăm și analizăm libretul cu subiect comun al operelor händeliene și mozartiene, **Silla** și **Lucio Silla**. Studiul comparativ este urmat de tipurile de recitative folosite de cei doi și de inovațiile aduse de către germano-englez și de către austriac. Prin prisma propriilor interpretări am analizat două recitative din opera **Alcina** și **Don Giovanni**. Într-o strânsă legătură cu subcapitolul anterior, ultimul subcapitol explică dezvoltarea continuă a tipologiei personajelor expuse în lucrările operistice ale ambilor la care se poate constata ce a preluat cel din urmă de la Händel, Mozart dorind să creeze operă de operă, personaje constant perfectibile.

În finalul acestei lucrări de doctorat, am explicat prin filtrul personal, două tipologii de personaje comparând probabil și printr-o notă subiectivă aprecieri sincere cu referire la interpretări și experiențe scenice personale.

În urma acestei cercetări teoretice consider că acest proces contribuie la formarea mea ca solist liric și totodată sper ca această lucrare să aducă lămuriri și noi idei de abordare repertorială colegilor cântăreți de operă.

De asemenea, datorită acestui doctorat profesional, în anii studiilor doctorale am încercat să programez repertorii de concert în strânsă legătură cu creația händeliană și mozartiană și de asemenea am dobândit multe cunoștințe practice în urma cursurilor de măiestrie din Europa pe care le-am urmat sub îndrumarea specialiștilor de muzica secolului al XVIII-lea. Voi face o scurtă incursiune prin programele artistice de concert și de operă în care am avut bucuria să aplic și cunoștințele noi dobândite prin acest ultim studiu universitar.

În primul an al studiilor doctorale am obținut Premiul I la Concursul de muzică veche de la Cluj-Napoca *La Stravaganza*, acesta a fost un real motiv de a-mi dezvolta interesul înspre creația de muzică barocă, cu precădere cea händeliană. Câteva luni mai târziu a avut loc, în aprilie 2012, debutul în rolul mozartian Königin der Nacht (Regina Noapții) din singspielul **Die Zauberflöte** (Flautul fermecat) pe scena *Studioului de operă Ludovic Spiess* al Operei Naționale București. În același am avut ocazia să debutez în opera barocă franceză **Les Indes Galantes** (Indiile Galante) de J. P. Rameau, prilej cu care am putut cerceta în detaliu recitativele baroce de tip francez și ceea ce Mozart a preluat din acest procedeu componistic. Această cercetare s-a finalizat printr-un prim referat susținut în cadrul studiilor de doctorat care are titlul *Probleme tehnice, interpretative și estetice oglindite în opera Indiile galante de Jean Philippe Rameau, spectacol în viziunea regizorală a lui Andrei Șerban*. Câteva luni mai târziu, în urma unui Concurs Internațional de operă din Udine am obținut rolul *Marchesa Lucinda* din opera *La Cecchina* de N. Piccinni, operă care i-a servit lui Mozart ca sursă de inspirație pentru opera **La finta giardiniera**. Am găsit foarte interesantă comparația dintre cele două opere, cea din urmă propunând un subiect mai bine aprofundat și realizat. La finalul anului 2013 am debutat la Opera Națională Română din Iași cu rolul Donna Anna din **Don Giovanni**, rol pe care am avut bucuria să-l reinterpretez timp de trei ani în trei producții de operă diferite. De asemenea, am analizat în ultimul capitol importanța recitativului *Don Ottavio son morta* pentru evoluția recitativului stromentato. Un moment extrem de important în cariera mea scenică este colaborarea cu specialistul în muzica veche italiană, **Ottavio Dantone** sub conducerea căruia am interpretat lucrarea de referință a barocului italian, **Gloria** de Antonio Vivaldi. Pe lângă imensa inspirație de care dirijorul și clavecinistul Dantone a dat dovadă, am avut ocazia de a discuta cu acesta despre creația de operă vivaldiană și despre similitudinile pe care acesta o are comparativ cu creația händeliană. În urma acelor discuții am propus ca program de viitoare

concerte arii vivaldiene (din operele *Griselda*, *Juditha Triumphans*) versus arii händeliene (din operele *Giulio Cesare*, *Rinaldo*, *Orlando*) . Un an mai târziu am fost invitată de Orchestra Națională Radio să reiau *Gloria de Vivaldi* alături de acest ansamblu. La începutul anului 2015 am aprofundat barocul francez printr-un concert amfitrion cu muzica Regelui Soare compusă de J. B. Lully, iar câteva luni mai târziu am interpretat pentru prima oară motetele lui F. Couperin la Biserica Dominicană din Viena. Tot în 2015 a avut loc debutul meu la ***Teatro La Fenice din Veneția*** cu un concert de muzică barocă care s-a intitulat *Canto Barocco*. În încheierea acestei incursiuni vom aminti două gale de muzică barocă prin care voi parcurge o călătorie prin barocul european și care vor avea loc în septembrie și octombrie 2016 la București și Timișoara. Toate aceste experiențe profesionale au avut loc în paralel cu cercetarea noastră științifico-profesională, cercetare ce s-a dovedit a fi în strânsă legătură cu drumul meu în cariera artistică.